

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 342.727

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v3.2024.1>*Д. Є. Волкова**кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
orcid.org/0000-0002-2856-6984*

ПОДАЛЬША РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМУ В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: СТВОРЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Мета статті полягає у дослідженні реалізації концепції людиноцентризму в конституційному законодавстві України з акцентом на процес створення релігійних організацій. Аналізуються правові проблеми, що виникають у цьому контексті, з точки зору захисту прав і свобод громадян. Особлива увага приділяється «людському виміру», тобто впливу цих проблем на пересічних громадян та забезпеченню їхніх прав і свобод у процесі створення релігійних організацій.

Сформульовано низку заходів, впровадження яких створить сприятливе правове середовище для розвитку релігійних організацій в Україні. Зменшення бюрократичних перешкод дозволить релігійним громадам швидко отримувати офіційний статус та розпочинати свою діяльність, що позитивно вплине на реалізацію права на свободу віросповідання. Прозорість та доступність інформації підвищать рівень довіри до державних інституцій, а впровадження електронних систем скоротить час та ресурси, необхідні для реєстрації. Це, в свою чергу, сприятиме розвитку громадянського суспільства та зміцненню соціальної гармонії в країні.

Таким чином, впровадження людиноцентричного підходу у процес створення та державної реєстрації релігійних організацій в Україні є необхідним кроком для забезпечення повноцінної реалізації прав громадян на свободу віросповідання. Зменшення кількості необхідних документів, скорочення термінів розгляду заяв, забезпечення прозорості процесу та підвищення ефективності роботи державних органів сприятиме створенню сприятливого правового середовища для розвитку релігійних організацій. Це не лише зміцнить громадянське суспільство, але й підвищить рівень довіри до державних інституцій та забезпечить гармонійний розвиток суспільства.

Спрощення реєстраційної процедури для релігійних організацій в Україні має значні переваги, включаючи реалізацію конституційного права на свободу віросповідання, підвищення довіри до державних інституцій, запобігання корупції та підвищення ефективності роботи державних органів. Однак важливо враховувати і можливі недоліки, такі як ризики зловживань, втрата державного контролю, ризик надмірної лібералізації та можливі адміністративні труднощі. Знайдення балансу між спрощенням процедур та забезпеченням безпеки і правопорядку є ключовим завданням для реформування системи реєстрації релігійних організацій в Україні.

Ключові слова: релігійні організації, свобода совісті, свобода віросповідання, Конституція України, конституційні основи створення та діяльності релігійних організацій, конституційний статус релігійних організацій.

Volkova D. Ye. FURTHER IMPLEMENTATION OF THE CONCEPT OF HUMAN CENTREDNESS IN THE CONSTITUTIONAL LEGISLATION OF UKRAINE: ESTABLISHMENT OF RELIGIOUS ORGANISATIONS

The purpose of the article is to study the implementation of the concept of human centredness in the constitutional legislation of Ukraine with a focus on the process of establishment of religious organisations. The author analyses the legal issues arising in this context from the point of view of protection of the rights and freedoms of citizens. Particular attention is paid to the “human dimension”, i.e. the impact of these problems on ordinary citizens and the protection of their rights and freedoms in the process of establishing religious organisations.

The author formulates a number of measures, the implementation of which will create a favourable legal environment for the development of religious organisations in Ukraine. Reducing bureaucratic obstacles will allow religious communities to quickly obtain official status and start their activities, which will have a positive impact on the exercise of the right to freedom of religion. Transparency and accessibility of information will increase the level of trust in state institutions, and the introduction of electronic systems will reduce the time and resources required for registration. This, in turn, will contribute to the development of civil society and strengthen social harmony in the country.

Thus, the introduction of a human-centred approach to the process of establishment and state registration of religious organisations in Ukraine is a necessary step to ensure the full exercise of citizens’ rights to freedom of religion. Reducing the number of required documents, shortening the timeframe for reviewing applications, ensuring transparency of the process, and increasing the efficiency of government agencies will help create a favourable legal environment for the development of religious organisations. This will not only strengthen civil society, but also increase the level of trust in state institutions and ensure the harmonious development of society.

The simplification of the registration procedure for religious organisations in Ukraine has significant benefits, including the realisation of the constitutional right to freedom of religion, increased trust in state institutions,

prevention of corruption and increased efficiency of state bodies. However, it is also important to consider possible disadvantages, such as risks of abuse, loss of state control, risk of over-liberalisation and possible administrative difficulties. Finding a balance between simplifying procedures and ensuring security and law and order is a key task for reforming the system of registration of religious organisations in Ukraine.

Key words: religious organizations, freedom of conscience, freedom of religion, Constitution of Ukraine, constitutional bases of creation and activity of religious organizations, constitutional status of religious organizations.

Постановка проблеми. Подальша реалізація концепції людиноцентризму в конституційному законодавстві України, зокрема у контексті створення релігійних організацій, є надзвичайно актуальною темою. Людиноцентризм, як підхід, акцентує увагу на забезпеченні прав та свобод людини, ставлячи індивіда в центр правової системи. В умовах розбудови демократичної держави, де повага до прав людини є основоположним принципом, питання правового регулювання діяльності релігійних організацій набуває особливого значення. Враховуючи мультикультурність та релігійну багатоманітність України, забезпечення права на свободу віросповідання та створення релігійних організацій є важливим кроком у зміцненні громадянського суспільства та підтриманні соціальної гармонії.

Актуальність цієї теми також підкріплюється сучасними викликами, з якими стикається українське суспільство. В умовах режиму воєнного стану та економічної нестабільності, релігійні організації відіграють важливу роль у забезпеченні соціальної підтримки та стабільності. Вони також надають і психологічну підтримку. Розгляд та впровадження людиноцентристських підходів у конституційне законодавство, що регулює створення та діяльність релігійних організацій, сприятиме гармонізації міжконфесійних відносин та захисту прав вірян. Це, у свою чергу, посилить довіру громадян до державних інституцій та сприятиме загальному зміцненню демократії в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання конституційно-правового статусу релігійних організацій, включаючи їх створення, вивчається багатьма фахівцями з публічного права. Проте, ці питання часто розглядаються лише в окремих статтях і на прикладах (див., наприклад, [1–6]). Тому існує потреба в глибшому аналізі та більш комплексному дослідженні в галузевій юридичній літературі.

Мета цієї статті полягає у дослідженні реалізації концепції людиноцентризму в конституційному законодавстві України з акцентом на процес створення релігійних організацій. Аналізуються правові проблеми, що виникають у цьому контексті, з точки зору захисту прав і свобод громадян. Особлива увага приділяється «людському виміру», тобто впливу цих проблем на пересічних громадян та забезпеченню їхніх прав і свобод у процесі створення релігійних організацій.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, у контексті дослідження цього питання привер-

тають увагу проблеми бюрократичної процедури створення релігійних організацій в Україні.

Процес створення та державної реєстрації релігійних організацій в Україні сьогодні стикається з багатьма бюрократичними перешкодами, що ускладнюють реалізацію права на свободу віросповідання. Цей процес включає численні етапи та вимоги, які потребують значної кількості документів, часу на їх підготовку та подання, а також взаємодії з різними державними органами.

Нинішні процедури реєстрації релігійних організацій передбачають подання великої кількості документів, включаючи установчі документи, статут, список засновників, протокол установчих зборів та інші підтверджуючі документи. Кожен з цих документів має відповідати встановленим законодавством вимогам, що часто потребує юридичної допомоги для їх правильного оформлення. Це може стати фінансовим бар'єром для невеликих релігійних груп або нових релігійних рухів, які не мають достатніх ресурсів для найму професійних юристів (детальніше дивись [7]).

Процес розгляду заяв на реєстрацію релігійних організацій може займати кілька місяців, що значно ускладнює діяльність нових релігійних громад та інших видів релігійних організацій. Під час цього періоду релігійні організації не мають офіційного статусу, що обмежує їх можливості у проведенні богослужінь, оренді приміщень, веденні фінансової діяльності та виконанні інших функцій. Тривалий період очікування також створює додаткові труднощі для релігійних лідерів та їхніх послідовників, змушуючи їх чекати на офіційне визнання та легалізацію своєї діяльності.

Варто також звернути увагу і на те, що сам процес реєстрації передбачає узгодження з різними державними органами, що додатково ускладнює та уповільнює процедуру. Наприклад, документи повинні бути погоджені з місцевими органами влади, а також іншими відповідальними установами. Кожен з цих органів має свої вимоги та процедури, що часто призводить до повторних подань документів, їх доопрацювання та повторного розгляду. Це створює додаткові адміністративні перешкоди та збільшує витрати часу і ресурсів.

Таким чином, бюрократичні перешкоди у процесі реєстрації релігійних організацій можуть знижувати рівень довіри громадян до державних інституцій. Коли релігійні громади стикаються з необґрунтованими затримками, численними вимогами та непрозорими процедурами, це може призвести до розчарування та відчуження.

Відсутність ефективного та справедливого механізму реєстрації може сприяти зростанню соціальної напруги та конфліктів, особливо у регіонах з високою релігійною активністю та різноманітністю.

Соціальні наслідки таких бюрократичних перешкод можуть бути значними. Ускладнена реєстрація релігійних організацій обмежує можливість громадян повноцінно реалізувати своє право на свободу віросповідання, що є фундаментальним правом людини. Це може призвести до соціальної ізоляції релігійних громад, поглиблення міжконфесійних суперечок та зростання недовіри до держави. Крім того, такі перешкоди можуть стимулювати незаконну діяльність або змусити релігійні організації діяти в підпіллі, що ускладнює їх контроль та регулювання з боку держави [8, с. 89].

Враховуючи зазначені проблеми, стає очевидною необхідність реформування процесу реєстрації релігійних організацій в Україні. Впровадження спрощених та прозорих процедур, зменшення адміністративних бар'єрів та підвищення ефективності взаємодії з державними органами сприятиме забезпеченню прав громадян на свободу віросповідання, зміцненню довіри до державних інституцій та покращенню соціальної гармонії в суспільстві.

Це призводить до необхідності проведення відповідних реформ на базі людиноцентричного підходу.

Людиноцентричний підхід у державному управлінні акцентує увагу на пріоритеті прав та потреб громадян, забезпечуючи легкий та доступний механізм реалізації цих прав. У контексті створення релігійних організацій це означає створення системи, яка не лише формально виконує вимоги закону, але й справді служить громадянам, сприяючи реалізації їхніх релігійних свобод з мінімальними перешкодами.

Вище вже було зазначено, що на сьогодні процес реєстрації релігійних організацій вимагає значної кількості документів, що є суттєвою перешкодою для багатьох релігійних спільнот. Людиноцентричний підхід передбачає перегляд та спрощення документальних вимог. Державні органи можуть створити стандартизовані форми та шаблони для подання заявок, що зменшить навантаження на заявників і мінімізує ризик відмов через неправильне оформлення документів. Крім того, варто розглянути можливість скорочення переліку обов'язкових документів до найнеобхідніших, залишивши лише ті, які дійсно потрібні для встановлення юридичного статусу релігійної організації.

Також, чинні процедури реєстрації часто є тривалими, що створює додаткові труднощі для нових релігійних організацій. Людиноцентричний підхід передбачає скорочення термінів розгляду заявок до мінімально необхідного часу. Це можна досягти шляхом впровадження електронних систем подачі та обробки документів, які авто-

матизують більшість бюрократичних процедур та зменшують час, необхідний на ручну перевірку. Важливим аспектом також є встановлення чітких та прозорих строків для розгляду заяв, щоб заявники знали, коли вони можуть очікувати на відповідь.

Прозорість процесу реєстрації є ключовим елементом людиноцентричного підходу. Державні органи мають забезпечити доступ до повної та актуальної інформації щодо вимог та етапів реєстрації релігійних організацій. Це включає створення детальних інструкцій, доступних на офіційних веб-сайтах, а також проведення консультацій для заявників. Розробка онлайн-платформ, де заявники можуть відстежувати статус своїх заяв, значно підвищить прозорість та зменшить рівень стресу та невизначеності. Тут вже зроблено певні кроки з використанням платформи «Дія», але є можливість задіяти цю платформу більш широко.

Реалізація людиноцентричного підходу потребує також підвищення ефективності роботи державних органів, які займаються реєстрацією релігійних організацій. Це включає регулярне навчання працівників щодо новітніх методик роботи з документами та комунікації з громадянами, впровадження сучасних технологій для автоматизації процесів, а також встановлення системи моніторингу та оцінки ефективності їхньої діяльності. Зменшення бюрократичних перешкод сприятиме покращенню взаємодії між громадянами та державою, що є важливим для створення довірчих відносин.

Варто також звернути увагу на зарубіжний досвід, адже багато країн успішно впровадили людиноцентричні підходи до реєстрації релігійних організацій. Наприклад, у деяких країнах Європейського Союзу процес реєстрації релігійних організацій є значно спрощеним і менш бюрократизованим [9, с. 30]. Використання їхніх практик та адаптація їх до українських реалій можуть стати важливим кроком у реформуванні цієї сфери.

Так, у Німеччині релігійні організації можуть бути зареєстровані як звичайні асоціації, що значно спрощує процес. Для реєстрації релігійної організації достатньо подати основні установчі документи, такі як статут, та підтвердити наявність певної кількості членів. Крім того, держава забезпечує прозорість і чіткість процедур, що знижує ризики корупції та зловживань. Цей підхід дозволяє релігійним громадам швидко отримувати офіційний статус і розпочинати свою діяльність.

У Франції релігійні організації можуть реєструватися як асоціації відповідно до закону 1901 року про асоціації. Це означає, що процедура реєстрації є відносно простою і швидкою. Основні вимоги включають подання статуту та інформації про засновників. Додатково, Франція запровадила систему онлайн-реєстрації, що ще більше спрощує процес. Ця система дозволяє організаціям подава-

ти документи електронно, що значно скорочує час розгляду та підвищує зручність для заявників.

У Великобританії реєстрація релігійних організацій здійснюється через Комісію з питань благодійності, якщо організація має благодійну мету. Процес реєстрації є відносно простим та прозорим, вимагаючи лише базові документи, такі як статут та інформацію про засновників. Важливою особливістю британського підходу є акцент на прозорість і доступність інформації для громадян. Всі зареєстровані благодійні організації, включаючи релігійні, мають свої профілі на офіційному веб-сайті Комісії, де можна знайти всю необхідну інформацію про їх діяльність.

Впровадження подібних практик в Україні могло б суттєво спростити процедуру реєстрації релігійних організацій та зробити її більш доступною для громадян. Основні кроки, які можуть бути здійснені, включають:

- скорочення переліку необхідних документів (зменшення кількості документів, які потрібно подавати для реєстрації, до основних установчих документів та підтвердження наявності певної кількості членів);

- впровадження електронної системи реєстрації (розробка та впровадження онлайн-платформи для подачі заяв та документів на реєстрацію релігійних організацій. Це дозволить значно скоротити час розгляду заявок і підвищити прозорість процесу);

- прозорість та інформованість (забезпечення доступу до детальної інформації про вимоги та процедури реєстрації на офіційних веб-сайтах державних органів. Проведення консультацій та тренінгів для заявників з метою роз'яснення процесу реєстрації);

- підвищення ефективності роботи державних органів (регулярне навчання працівників державних органів щодо сучасних методик роботи з документами та комунікації з громадянами. Встановлення системи моніторингу та оцінки ефективності їхньої діяльності).

Впровадження цих заходів сприятиме створенню сприятливого правового середовища для розвитку релігійних організацій в Україні. Зменшення бюрократичних перешкод дозволить релігійним громадам швидко отримувати офіційний статус та розпочинати свою діяльність, що позитивно вплине на реалізацію права на свободу віросповідання. Прозорість та доступність інформації підвищать рівень довіри до державних інституцій, а впровадження електронних систем скоротить час та ресурси, необхідні для реєстрації. Це, в свою чергу, сприятиме розвитку громадянського суспільства та зміцненню соціальної гармонії в країні.

Висновки. Таким чином, впровадження людиноцентричного підходу у процес створення та державної реєстрації релігійних організацій

в Україні є необхідним кроком для забезпечення повноцінної реалізації прав громадян на свободу віросповідання. Зменшення кількості необхідних документів, скорочення термінів розгляду заяв, забезпечення прозорості процесу та підвищення ефективності роботи державних органів сприятиме створенню сприятливого правового середовища для розвитку релігійних організацій. Це не лише зміцнить громадянське суспільство, але й підвищить рівень довіри до державних інституцій та забезпечить гармонійний розвиток суспільства.

Спрощення реєстраційної процедури для релігійних організацій в Україні має значні переваги, включаючи реалізацію конституційного права на свободу віросповідання, підвищення довіри до державних інституцій, запобігання корупції та підвищення ефективності роботи державних органів. Однак важливо враховувати і можливі недоліки, такі як ризики зловживань, втрата державного контролю, ризик надмірної лібералізації та можливі адміністративні труднощі. Знайдення балансу між спрощенням процедур та забезпеченням безпеки і правопорядку є ключовим завданням для реформування системи реєстрації релігійних організацій в Україні.

Література

1. Волкова Д.Є. Поняття конституційного статусу релігійних організацій в Україні за часів незалежності. *Юридичний вісник*. 2022. № 1. С. 21–26.
2. Volkova D.E. Genesis of the constitutional regulation of freedom of associations in Ukraine. *Електронне наукове видання «Юридичний науковий електронний журнал»*. 2020. № 6. С. 53–57.
3. Qaracayev C. Individual constitutional complaint in the Republic of Azerbaijan. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 63. С. 34–37.
4. Mishyna N. V. European Court of Human Rights' judgements implementation by local and regional authorities: analyzing annual execution reports 2007–2022. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2024. Т. 34. С. 107–114.
5. Qaracayev C. Local Self-government in the Republic of Azerbaijan: Problems of the Administrative Supervision. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2022. № 57. С. 24–27.
6. Mishyna N.V. *Self-Organized Bodies of the Population and the Local Government's Nature Concepts* | Органи самоорганізації населення у контексті теорій про природу місцевого самоврядування. *ЮРИДИКА | JURIDICA*. 2020. № 1. С. 16–20.
7. Фащук Т.В. Процедура реєстрації релігійних організацій. URL: <https://core.ac.uk/reader/19780192>
8. Мельничук О.П. Порядок створення релігійних організацій: адміністративно-правовий аспект. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. № 6. С. 87–91.
9. Карпунчев В.П. Прогалини в адміністративно-правовому регулюванні статусу релігійних об'єднань в Україні. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 4. С. 26–35.